

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Фінансові аспекти формування та підвищення ефективності використання необоротних активів сільськогосподарських підприємств»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Шапошник Д. В.

Полтава - 2023 року

ЗМІСТ

	ст.
Вступ.....	5
Розділ 1. Теоретичні аспекти формування та використання необоротних активів підприємств.....	8
1.1. Сутність, функції та роль необоротних активів у господарській діяльності підприємств.....	8
1.2. Сучасний механізм формування та використання необоротних активів аграрних підприємств.....	16
Розділ 2. Фінансовий механізм формування та використання необоротних активів в сільськогосподарських підприємствах.....	22
2.1. Оцінка сучасної практики формування необоротних активів аграрних підприємств	22
2.2. Аналіз досягнутого рівня ефективності використання необоротних активів в сільському господарстві.....	31
Розділ 3. Шляхи удосконалення механізмів формування та використання необоротних активів аграрних підприємств.....	35
3.1. Перспективи розвитку політики управління необоротними активами підприємств крізь призму ефективної амортизаційної політики.....	35
3.2. Напрями підвищення ефективності використання необоротних активів сільськогосподарських товаровиробників.....	40
Висновки.....	48
Список використаних джерел.....	51
Додатки.....	56

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із найважливіших факторів підвищення ефективності виробництва являється забезпеченість необоротними активами в необхідній кількості та асортименті та більш повне їх використання. Формування ринкових відносин передбачає конкурентну боротьбу між різними товаровиробниками, перемогти в якій зможуть ті із них, хто найбільш ефективно використовує всі види наявних ресурсів.

Необоротні активи знаходяться в постійному русі, а результатом їх використання у сільському господарстві є сільськогосподарська продукція. За своїм економічним змістом і призначенням необоротні активи відносяться до господарських засобів підприємства, які змінюються під впливом діяльності людини в напрямку отримання сільськогосподарської продукції, або додаткових біологічних активів.

Проблеми теоретичного обґрунтування сутності необоротних активів займають значне місце в економічних дослідженнях. Зокрема ці питання висвітлено у працях вітчизняних вчених Ф. Ф. Бутинця, Н. О. Гури, Н. І. Дорош, І. К. Дрозд, А. Г. Загороднього, Л. Г. Ловінської, Н. Г. Малюги, В. Г. Швеця та зарубіжних дослідників М. С. Метьюса, Б. Нідлза, Е. Райса тощо. Але значна частина проблем, пов'язаних із дослідженням ролі необоротних активів у процесі створення матеріальних благ, інформаційно-аналітичного забезпечення управління формуванням, використанням і відтворенням необоротних активів та їх значення в системі обороту капіталу аграрних підприємств потребує поглибленого вивчення та вдосконалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою „Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ”.

Мета та завдання для дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних засад та оцінка практичних аспектів формування і

підвищення ефективності використання необоротних активів в умовах діяльності окремого аграрного підприємства та обґрунтування перспективних напрямів оптимізації цих процесів.

Виходячи з мети даного дослідження основними завданнями кваліфікаційної роботи є наступні: 1) вивчення економічної сутності необоротних активів підприємства; 2) уточнення місця і ролі необоротних активів в господарській діяльності аграрних підприємств; 3) аналіз порядку формування необоротних активів на підприємстві; 4) оцінка досягнутого рівня ефективності використання необоротних активів в сучасних умовах аграрного виробництва; 5) дослідження перспектив розвитку та підвищення ефективності фінансового управління процесами формування та використання необоротних активів підприємств аграрної сфери.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – процес формування та використання необоротних активів підприємств. Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування і підвищення ефективності використання необоротних активів аграрних підприємств.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених в кваліфікаційній роботі завдань дослідження використовувались такі методи: абстрактно-логічний (уточнення сутності необоротних активів та підходів до їх класифікації); узагальнення (вивчення особливостей оцінки ефективності необоротних активів); розрахунково-конструктивний (оцінка функціонального стану та структури необоротних активів підприємства); порівняння (співставлення розмірів окремих видів необоротних активів у розрізі років); графічний (побудова діаграм); факторний аналіз (дослідження впливу факторів на зміну рівня ефективності використання необоротних активів аграрних підприємств) тощо.

Інформаційна база. Теоретичну базу кваліфікаційної роботи становлять сукупність загальнонаукових та спеціальних прийомів і методів дослідження.

Базою для виконання кваліфікаційної роботи виступила ХХХ, зокрема матеріали, що включають його фінансову звітність..

З метою полегшення розрахунків та отримання якісних розрахункових даних використані сучасні інформаційні технології.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. В кваліфікаційній роботі одержано ряд висновків та сформульовано рекомендацій теоретичного та практичного характеру. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та наданні рекомендацій щодо удосконалення фінансового механізму формування та підвищення ефективності використання необоротних активів в сучасних умовах розвитку аграрного виробництва і підтверджується Відгуком досліджуваного суб'єкта підприємницької діяльності.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на IV International Multidisciplinary Scientific and Theoretical Conference «Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives» (Vilnius, Republic of Lithuania: European Scientific Platform, 2022 р) та на науково-практичній конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках підготовки (спеціальностях) (Полтава: ПДАУ, 2022 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано дві наукові праці загальним обсягом 0,33 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 44 найменування, містить 13 таблиць, 11 рисунків, 19 додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 55 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність, функції та роль необоротних активів у господарській діяльності підприємств

Процес виробництва здійснюється за умови поєднання робочої сили і засобів виробництва, які складаються із засобів праці та предметів праці. Разом у сукупності вони становлять виробничі засоби підприємства, які поділяються на основні та оборотні.

В економічній теорії замість терміну „необоротні активи” використовується категорія „основний капітал”, оскільки поняття активу тут взагалі не використовується. Під основним капіталом розуміється частина продуктивного капіталу у формі засобів праці, що функціонує у виробничому процесі протягом багатьох кругооборотів, яка частково, в міру зношування, переносять свою вартість на новостворений продукт, відтворюючись через кілька виробничих циклів [6]. Це визначення не є коректним, оскільки не відповідає сучасним економічним реаліям через те, що тут враховані тільки матеріальні економічні ресурси у формі основних засобів. Натомість у цю категорію треба також враховувати і нематеріальні ресурси, а також й довгострокові фінансові інвестиції.

Однак, варто наголосити на тому, що в економіці та юриспруденції те, що визначається капіталом, у бухгалтерському обліку називається активами. Згідно П(С)БО 2 „Баланс” під активами розуміються ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому. Тобто, будь-який необоротний актив, який не приносить вигод, не можна вважати активом. Такого уточнення немає у визначенні основного капіталу. Крім того, варто зазначити, що іноземні вчені-бухгалтери, зокрема М. Р. Метьюз та М. Перера, зазначають, що поділ активів на оборотні та необоротні у бухгалтерському обліку був запозиче-

ний у судовій сфері ще у кінці XIX століття [10, с. 162].

Першим, хто ввів поняття поділу капіталу на основний та оборотний незалежно від сфери його галузевого використання, а також показав різницю у співвідношенні між цими частинами залежно від галузі економіки, був Адам Сміт. Він розглядав основний капітал як частину капіталу, яка не вступає в оборот і приносить прибуток у сфері виробництва.

Оборотний капітал розглядався як частина, що приймає участь в обороті й приносить прибуток у сфері обігу. Так, на його думку, до основного капіталу входили машини і знаряддя праці, які не змінювали власника, будівлі, земля і витрати на її поліпшення тощо [14].

Інший видатний представник класичної школи економіки, Давід Рікардо, зазначав, що залежно від того як швидко зношується капітал і як часто він вимагає відтворення, його варто відносити або до оборотного або до основного [30].

Завдяки послідовникам класичної школи економіки, особливо Карлу Марксу, які були прихильниками трудової теорії вартості, концепцію теорії капіталу було поглиблено новою класифікацією на постійний і змінний, де визначив, що постійний капітал переносить свою вартість на створюваний продукт частинами, а змінний – цілком, тобто підлягає відшкодуванню після кожного виробничого циклу. Подальша еволюція наукових досліджень в економічній науці призвела до виникнення економічної категорії «необоротні активи».

Згідно з П(С)БО 2 «Баланс» необоротними активами є всі активи, які не є оборотними. Таке визначення є складним для сприйняття, оскільки не можливо ідентифікувати конкретних ознак, які притаманні необоротним активами, не використовуючи визначення оборотних активів.

Зважаючи на вищенаведені визначення, вважаємо, що найбільш прийнятним на сьогодні є поняття необоротних активів, як матеріальних і нематеріальних ресурсів, що належать установі і забезпечують її функціонування і термін корисної експлуатації яких, як очікується, становить більше одного року.

Не менш важливим питанням є визначення класифікаційних ознак розпо

ділу необоротних активів. Так, значна частина економістів, класифікують необоротні активи у більшості випадків за ознаками відображення статей балансу суб'єктів господарювання.

Необоротні активи відображають у балансі за статтями:

- нематеріальні активи – вартість прав користування природними ресурсами, промисловими зразками, знаками для товарів і послуг, місцем на товарній і фондовій біржі, вартість програмного забезпечення обчислювальної техніки, об'єктів промислової та інтелектуальної власності, ноу-хау, гудвілу, прав користування будинками, спорудами, внесених вкладів у статутний фонд, а також придбаних у процесі діяльності підприємства, вартість прав на здійснення окремих видів діяльності й оренду будівель (споруд, помешкань);

- незавершене будівництво – вартість незавершеного будівництва (включаючи устаткування для монтажу), що здійснюється для власних потреб підприємства, а також авансові платежі для фінансування такого будівництва;

- основні засоби – вартість власних і одержаних на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, що належать до складу основних засобів згідно з відповідними положеннями (стандартами). У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів;

- довгострокові фінансові інвестиції – фінансові інвестиції на період понад один рік, а також усі інвестиції, що не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. У цій статті виокремлюють фінансові інвестиції, які згідно з відповідними положеннями (стандартами) обліковують методом участі в капіталі;

- довгострокова дебіторська заборгованість, яка включає заборгованість фізичних і юридичних осіб, що не виникає в процесі нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців від дати балансу;

- відстрочені податкові активи – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки;

- інші необоротні активи – наводяться суми необоротних активів, що не

можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Необоротні активи» [36].

Кожен із існуючих видів необоротних активів приймає свою трактування в залежності від тих економічних вигід ,які вони приносять своїм власникам чи користувачам (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Склад необоротних активів підприємства та їх зміст

Елемент необоротних активів	Поняття та можливі економічні вигоди
Нематеріальні активи	Об'єкти промислової та інтелектуальної власності без фізичної субстанції, які необхідні для здійснення господарської діяльності
Незавершене будівництво (інвестиції)	Об'єкти матеріальних і нематеріальних необоротних активів, які не введені в експлуатацію
Основні засоби	Сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері
Довгострокові фінансові інвестиції	Активи, які передані підприємством іншим суб'єктам господарювання з метою збільшення прибутку за рахунок відсотків, дивідендів тощо, зростання вартості капіталу або отримання інших вигод для інвестора
Довгострокова дебіторська заборгованість	Заборгованість підприємству фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати її нарахування
Інші необоротні активи	Необоротні активи від розстрочки зобов'язань перед підприємством

Визначившись з тим, чи є той чи інший об'єкт необоротним активом, переходимо до складу необоротних активів.

До складу необоротних активів входять: земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будинки, споруди, передавальні пристрої, робочі силові машини і обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, столовий, кухонний і господарський інвентар, обчислювальна техніка, робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження, музейні цінності, експонати зоопарків, виставок, бібліотечні фонди, знаряддя лову, спеціальні інструменти і спеціальні пристосування, білизна, постільні речі, одяг і взуття, тимчасові не титульні споруди, природні ресурси, інвентарна тара, матеріали довготривалого використання для наукових цілей, авторські і суміжні з ними права, права кори-

стування природними ресурсами, майном, об'єктами промислової власності, інші матеріальні і нематеріальні активи довготривалого використання.

Таким чином, термін корисної експлуатації є основним визначальним критерієм віднесення матеріальних і нематеріальних ресурсів до складу необоротних активів. Більшість установ самостійно визначає термін корисної експлуатації необоротних активів. Відбувається це, як правило, у момент їхнього придбання (зарахування на баланс) і надалі не переглядається.

Визначення терміну корисної експлуатації здійснюється комісією, створеною за наказом керівника, з урахуванням технічних характеристик об'єкта, зазначених у його паспорті, практики використання аналогічних об'єктів, передбачуваної інтенсивності експлуатації об'єкта в даній установі й інших факторів.

Загалом усі необоротні активи розділені на три групи:

- основні засоби.
- інші необоротні матеріальні активи.
- нематеріальні активи.

Необоротні активи, що входять до кожної з трьох груп, дуже різноманітні по своєму призначенню, способу використання, термінам служби і т. д. Це вимагає здійснення наступної, ще більш детальної їхньої класифікації (угруповання). Поділ основних засобів, інших необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів на підгрупи здійснено в повній відповідності з Планом рахунків.

При зміні матеріально відповідальної особи та у випадках, передбачених чинним законодавством України (стихійне лихо, крадіжка тощо), здійснюється інвентаризація необоротних активів, які перебувають на зберіганні, відповідно до Інструкції з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів, розрахунків та інших статей балансу. За результатами інвентаризації складається акт приймання-здавання, який затверджується керівником установи [16].

Дата попередньої інвентаризації необоротних активів – дата (будь-яке чис

ло місяця), на яку проводиться інвентаризація необоротних активів з метою складання їх основного переліку для проведення експертної оцінки з метою підготовки передавального балансу. Попередня інвентаризація проводиться до дати оцінки;

Необоротні активи можна класифікувати й за іншими ознаками, які використовуються у фінансовому менеджменті та економічному аналізі для виявлення невикористаних виробничих потужностей підприємства.

Для більш поглибленої класифікації необоротних активів пропонується використовувати їх класифікацію наступними кваліфікаційними ознаками:

- за джерелами фінансування – можна виділити необоротні активи, які фінансуються за рахунок власних джерел, позикових джерел, залучених джерел (емісія акцій) та джерел змішаного типу;

- за приналежністю до виробничої діяльності можна розподіляти на виробничі необоротні активи (які використовуються безпосередньо у виробничій діяльності) та невиробничі необоротні активи.

Така поглиблена класифікація необоротних активів дозволить акціонерам та іншим користувачам постійно мати інформацію про їх стан та необхідність оновлення, а також вона є корисною під час прийняття рішення про проведення переоцінки необоротних активів. Крім того, це дозволить вести облік необоротних активів з більш високим ступенем деталізації, а також є зручною для практичного застосування.

З наведеного складу необоротних активів за усередненими даними більше двох третин належить основним засобам, які на погляд О. Романенка – це, в першу чергу, сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу і переносять свою вартість на новостворений продукт частково, у міру зношування [28].

Таким чином, речовим змістом основних засобів є засоби праці, що запроваджені у виробничий процес. Засоби праці, що знаходяться в стадії встановлення, монтажу та незакінченого будівництва, це не діючі (потенціальні) осно-

вні засоби, оскільки вони не є засоби впливу на предмет праці, а навпаки, в цьому разі самі є предметом праці.

Основні засоби створюють матеріально - технічну базу підприємства, визначають його виробничу потужність, рівень технічної відповідності виробництва вимогам, які висуває ринкове середовище до якості й надійності продукції. Через певні проміжки часу, вимоги попиту, за наявності ідей конструкцій, а також фінансових можливостей, здійснюється модернізація устаткування, що призводить до інтенсивного використання основних фондів, підвищення конкурентоспроможності й економічної ефективності виробництва.

Одночасно основні засоби цілком і неодноразово вступають у виробничий процес, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, але лише частково споживаються в кожному циклі виробництва і беруть участь у створенні готової продукції підприємства. Це вирішальна ознака, яка характеризує основні засоби як економічну категорію.

Зазвичай сукупність засобів праці вони є вирішальним фактором процесу виробництва, а їхній натурально – речовий склад визначає характер матеріально – технічної бази підприємства. Схематично визначення основних засобів сформулювало на рис. 1.1.

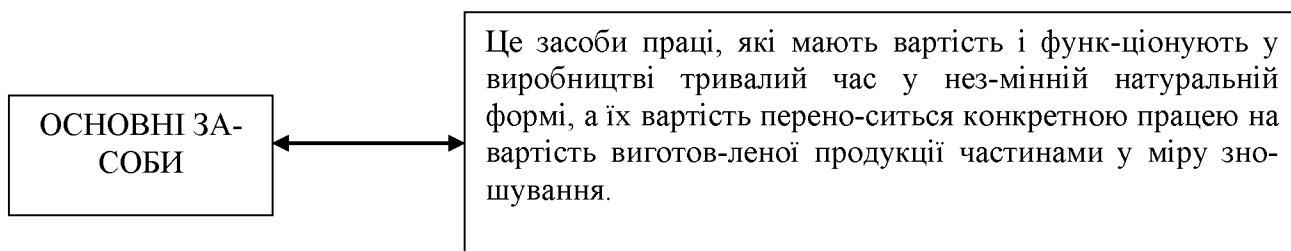

Рис. 1.1. Економічний зміст категорії „Основні засоби”

Питома вага основних засобів становить близько 60 % національного багатства країни, визначає особливості матеріально-технічної бази виробничої сфери, яка має удосконалюватись в оптимальній ефективності праці.

Основні засоби, з одного боку, в натуральній формі є конкретними засобами праці, а з іншого мають вартість. У зв'язку з цим облік та планування їх відтворення здійснюється в натуральних показниках та вартісному виразі. На-

туральні показники використовуються для характеристики технічного стану засобів праці, розрахунків виробничих потужностей та визначення рівня їх використання, розробки балансу устаткування та інше.

Головною задачею підприємств, як визначає Г. Кірейцев, є науково обґрунтована класифікація основних засобів за найважливішими економічними та технічними ознаками. У відповідності до цього основні засоби групуються в залежності від їх належності, функціонального призначення, ступеня використання, галузевої належності, речовинно-натурального складу [40].

Виробничі – основні засоби, що безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню (будівлі, споруди, силові машини, обладнання, робочі машини), що діють у сфері матеріального виробництва.

Невиробничі – основні засоби, що не беруть безпосередньої або побічної участі у процесі виробництва й призначені в основному для обслуговування комунальних і культурно – побутових потреб трудящих (будови, споруди, машини), які використовуються у невиробничій сфері.

На відміну від виробничих основних засобів невиробничі основні засоби не беруть участі у процесі виробництва і не переносять своєї вартості на вироблений продукт. Відтворюються вони тільки за рахунок прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства.

Незважаючи на те, що невиробничі основні засоби безпосередньо не впливають на обсяг виробництва, збільшення цих засобів пов'язане з поліпшенням добробуту працівників підприємства. Це в кінцевому рахунку позитивно позначається на результатах діяльності підприємства, на зростанні продуктивності праці.

Загалом, слід зауважити, що співвідношення окремих груп основних виробничих засобів становить їх структуру. Поліпшення структури основних виробничих засобів, передусім підвищення питомої ваги активної їх частини, сприяє зростанню виробництва, зниженню собівартості продукції, збільшенню грошових надходжень підприємства.

1.2. Сучасний механізм формування та використання необоротних активів аграрних підприємств

Серед головних ознак підвищення рівня ефективного використання необоротних активів, що представлені в аграрних підприємствах, в переважній мірі, основними засобами, того чи іншого підприємства є зростання обсягу виробництва продукції. Кількість же виробленої продукції за наявного розміру виробничого апарату залежить, з одного боку, від фонду часу продуктивної роботи машин та устаткування протягом доби, місяця або року, тобто від їхнього екстенсивного завантаження, а з іншого – від ступеня використання знарядь праці за одиницю часу (інтенсивного навантаження).

В цілому, сукупність технічних, організаційних та економічних заходів щодо ліпшого використання основних фондів підприємства можна умовно поділити на дві груп: збільшення екстенсивного завантаження та підвищення інтенсивного навантаження;

Однак треба наголосити на двох важливих обставинах. По-перше, якщо екстенсивне завантаження машин та устаткування обмежується тільки календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими обмеженими. По-друге, здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату зв'язане зі значними інвестиціями, проте останні порівняно швидко окупаються за рахунок одержаного внаслідок інтенсифікації додаткового економічного ефекту [34].

Значному поліпшенню екстенсивного завантаження засобів праці сприяє сукупності засобів праці, які беруть участь у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігаючи при цьому свою натуральну форму і властивість, а також переносячи свою вартість на вартість готового продукту частинами, у міру спрацьовування.

Процес відновлення основних засобів в аграрних підприємствах забезпечується шляхом здійснення капітальних вкладень. При цьому домінує загальна думка фахівців у фінансово-економічній сфері про те, що капітальні вкладення – це витрати на створення нових, розширення, реконструкцію та модернізацію діючих основних засобів.

Загалом до капітальних вкладень на підприємствах агропромислового комплексу належать: витрати на зведення будівель, споруд та інших об'єктів, включаючи будівельно-монтажні роботи, вартість обладнання та інвентарю, які входять до кошторисів будівництва, витрати на придбання машин та обладнання, які не входять до кошторисів будівництва, витрати на придбання транспортних засобів, обчислювальної техніки тощо, витрати на будівництво об'єктів культурно-побутового призначення та інших.

Дослідження доводять, що основним видом витрат, які належать до капітальних вкладень у будівництві, відносять будівельно-монтажні роботи. При цьому до складу будівельних робіт у входять роботи із зведення, розширення та реконструкції постійних і тимчасових будівель та споруд, а також пов'язані з ними роботи з монтажу залізобетонних, металевих та інших будівельних конструкцій, облаштування та розробка підкранових шляхів та ін.

До капітальних вкладень виробничого призначення належать витрати на об'єкти, що після завершення будівництва будуть функціонувати в сфері матеріального виробництва: у промисловості, сільському господарстві і заготівлях, водному і лісовому господарствах, на транспорті і у зв'язку.

До складу капітальних вкладень невиробничого призначення належать витрати на створення об'єктів житлового і комунального господарства, закладів охорони здоров'я, фізкультури, соціального забезпечення, а також науково-дослідницьких та інших організацій, пов'язаних з розвитком науки. Поряд з цим на досліджуваному підприємстві приділяється увага також формуванню основного стада.

Склад джерел фінансування капітальних вкладень на підприємстві зображено на рис. 1.2.

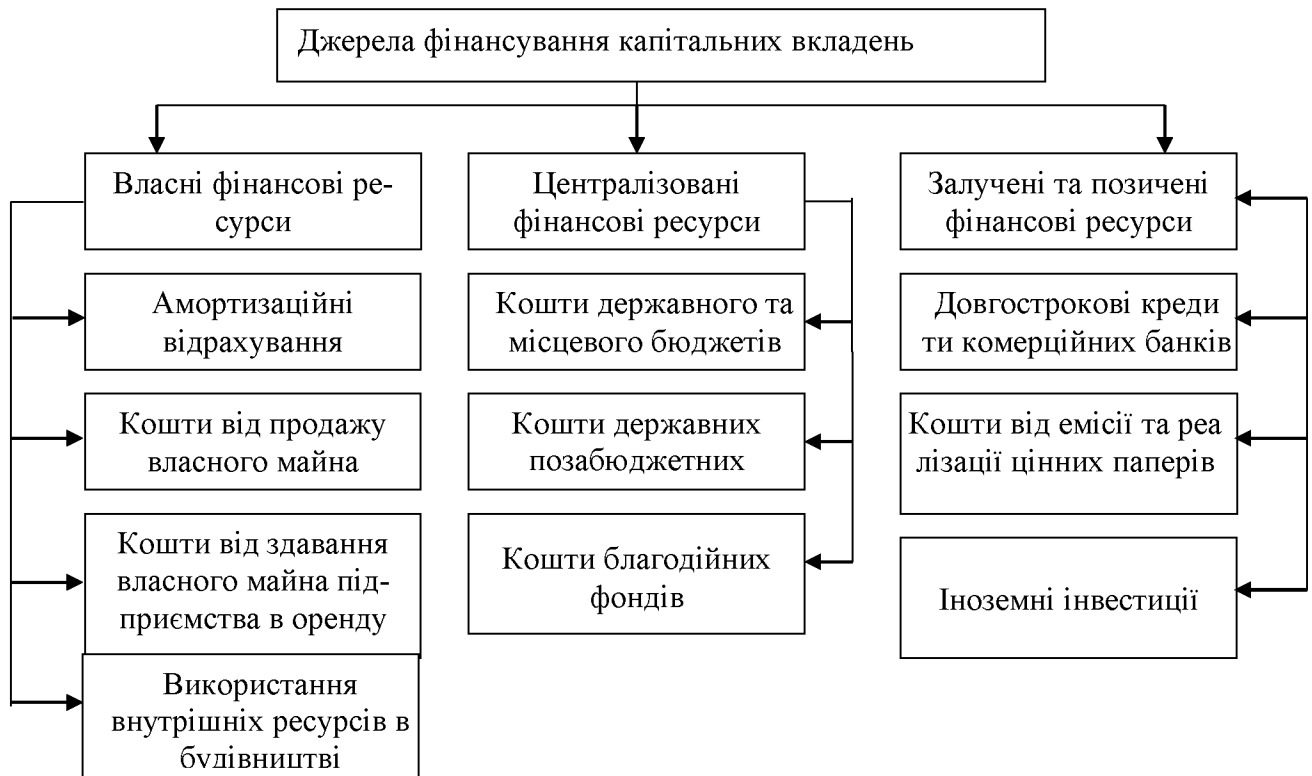

Рис. 1.2. Склад джерел фінансування капітальних вкладень на підприємстві

У відповідності з чинним законодавством джерелами фінансування капітальних вкладень за рахунок, яких формуються основні засоби підприємства, можуть бути: власні фінансові ресурси, позичені фінансові ресурси, кошти, отримані від продажу цінних паперів, внески членів трудових колективів, кошти державного бюджету та місцевих бюджетів, кошти іноземних інвесторів.

Прибуток як одне з основних власних джерел фінансування розширення капітальних вкладень підприємств, які працюють у ринкових умовах, спрямовується на фінансування відповідних витрат по розширенню основних засобів в обсягах, що передбачаються підприємствами при його розподілі.

Поряд з цим, амортизаційні відрахування є основним власним джерелом фінансування простого відтворення основних фондів підприємства. Розмір амортизаційних відрахувань на повне відновлення основних фондів підприємства визначається множенням встановлених норм амортизації на балансову вартість відповідних груп основних фондів на початок звітного періоду, використовуваних у виробничому процесі підприємства.

Амортизація основних засобів – це процес перенесення авансованої раніше вартості засобів праці на вартість виготовленої продукції (платних послуг, що надаються) з метою її повного відшкодування. Фактично амортизація означає списання протягом кількох років експлуатації балансової вартості основних засобів. Амортизаційні відрахування відносяться на витрати виробництва і з них формується амортизаційний фонд підприємства, який і використовується для відновлення основних засобів [23].

Серед існуючих методів визначення амортизаційних відрахувань виділяють: метод рівномірної (лінійної) амортизації; метод подвійно – залишкової амортизації; метод прискореної амортизації; кумулятивний метод.

Загалом підтримуємо думку тих фахівців, які амортизацію визначають як процес поступового переносу вартості засобів праці на вартість готової продукції, яка в кожному новому кругообороті фондів підприємств у міру їх зносу виокремлюється та продовжує рух у складі новоствореної вартості, спочатку у вигляді незакінченого виробництва, а потім як частина вартості готової продукції, і після її реалізації накопичується у резервному фонді грошових коштів, призначених для відшкодування авансованих витрат до основних засобів [27].

Обидва процеси, незважаючи на їх різність не розривні як два боки одного і того явища, тому в ідеальному випадку амортизаційні відрахування, відображаючи величину перенесеної вартості, водночас визначають і ступінь зносу основних засобів.

З метою оцінки стану основних засобів та їх впливу на виробничі процеси підприємства найбільш широко використовуваною є система показників, що включає до свого складу:

- частку активної частини основних засобів в узагальненій їх вартості, яка характеризує загальний технічний рівень (рівень прогресивності) підприємства;
- коефіцієнт фізичного зносу основних засобів, який визначається як відношення суми зносу до первинної або відтворювальної вартості;
- показник фондоозброєності праці, що розраховується як відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів до середньоспискової чи-

сельності робітників підприємства;

- показник технічної озброєності праці, який визначають як відношення середньорічної вартості активних основних засобів до середньоспискової чисельності робітників підприємства;

- коефіцієнт механізації праці, що становить питому вагу робітників у загальній їх чисельності, засоби праці яких механізовані понад 50 %;

- коефіцієнт механічної праці, що визначається як відношення затрат часу на виконання робіт механізованим шляхом до загальних затрат робочого часу;

- коефіцієнт здатності основних засобів – показник, обернений коефіцієн-тові зносу; обчислюється як відношення залишкової вартості основних засобів, які використовуються, до їх первинної або відтворювальної вартості;

- коефіцієнт приросту основних засобів:

Інтенсивність відтворення основних засобів може бути охарактеризована кількісною оцінкою оновлення та вибуття основних засобів.

- коефіцієнт вибуття основних засобів розраховується як відношення основних засобів, що вибули за рік (або за більш тривалий період), до їх залишку на початок року.

- коефіцієнт оновлення основних засобів може бути визначений як відношення вартості основних засобів, які введено в експлуатацію за рік (або більш тривалий період), до їх залишку на кінець року тощо.

Вимір використання основних засобів є важливим завданням у здійсненні управління основними засобами підприємства. Розроблена науковими практиками система показників оцінки рівня і ефективності використання основних засобів дає можливість отримати кількісні значення оцінок як у цілому по підприємству, так і зокрема елементами основних засобів.

Найважливішим узагальнюючим показником використання основних засобів є фондвіддача (Фв), яка у загальному вигляді визначається як відношення виробленої продукції (у вартісному виразі) до середньорічної вартості основних засобів у тому ж періоді.

Аналіз фондвіддачі проводиться за двома напрямками: вивчення впливу

факторів на зміну фондівіддачі; вивчення впливу фондівіддачі на обсяг виробництва.

На рівень фондівіддачі впливають різні фактори, пов'язані як зі зміною обсягів продукції, так і ефективністю використання основних засобів, зокрема активної частини. Важливо вибрати такі фактори які: прямо пов'язані з рівнем фондівіддачі і характеризують її як з точки зору екстенсивного завантаження (завантаження за часом) знарядь праці, так і інтенсивності їх використання, а також з точки зору їх вартості, яка склалася на ринку; набір факторів повинен містити параметри, які мають кількісну визначеність і можуть бути отримані з даних бухгалтерського обліку (або визначені на їх базі).

До основних показників, що характеризують забезпеченість та ефективність використання основних засобів, належать: фондоозброєність; фондомісткість; коефіцієнт зносу основних засобів; коефіцієнт придатності основних засобів; коефіцієнт оновлення основних засобів; рентабельність основних засобів.

В цілому, ефективне використання основних виробничих засобів означає, що за тієї самої їх величини збільшується виробництво продукції, зростає маса чистого прибутку або коли темпи збільшення цих видів ефекту випереджають подальше підвищення фондооснащеності виробництва.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Оцінка сучасної практики формування необоротних активів аграрних підприємств

Приватна агрофірма „XXX” (далі XXX), на матеріалах якого виконувалось дослідження є сільськогосподарським підприємством, яке має права юридичної особи, володіє відокремленим майном, від свого імені набуває майнові та особисті немайнові права, вступає в зобов'язання, орендує майно та землю, здійснює будь яку виробничу, комерційну, посередницьку та іншу господарську діяльність, що не суперечить чинному законодавству і Статуту, з метою одержання прибутку.

Для здійснення аналізу фінансового стану XXX слід розглянути сукупність показників, що характеризують: майновий стан, фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність, фінансові результати і рентабельність, ділову активність підприємства тощо, використовуючи інформацію з Балансу (Звіту про фінансовий стан) (додатки: А, Б, В) та Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (додатки: Г, Д, Е).

Види і послідовність формування фінансових результатів підприємства з врахуванням сформованих окремо доходів та витрат проаналізовано в табл. 2.1 (додаток Ж).

Дані табл. 2.1 свідчать про позитивний момент в діяльності XXX, що полягає в покращенні його фінансових результатів за період 2020 – 2021 рр. Так, величина чистого прибутку на підприємстві за цей період зросла більше ніж в два рази з 29786 тис. грн до 71058 тис. грн, або більше ніж в два рази. За наступний 2022 р., в зв'язку з воєнним станом та значним погіршенням економічних умов розвитку аграрного бізнесу в державі, ситуація змінилась в протилежну

сторону – негативні тенденції засвідчило суттєве зменшення розміру чистого прибутку. Так, підприємство залишилось прибутковим, однак його рівень за 2022 р. зменшився більше ніж на половину, майже до рівня 2020 р. Наочним відображенням динаміки зміни згаданих показників, а також факторів, які мали вплив на такі зміни слугує рис. 2.1

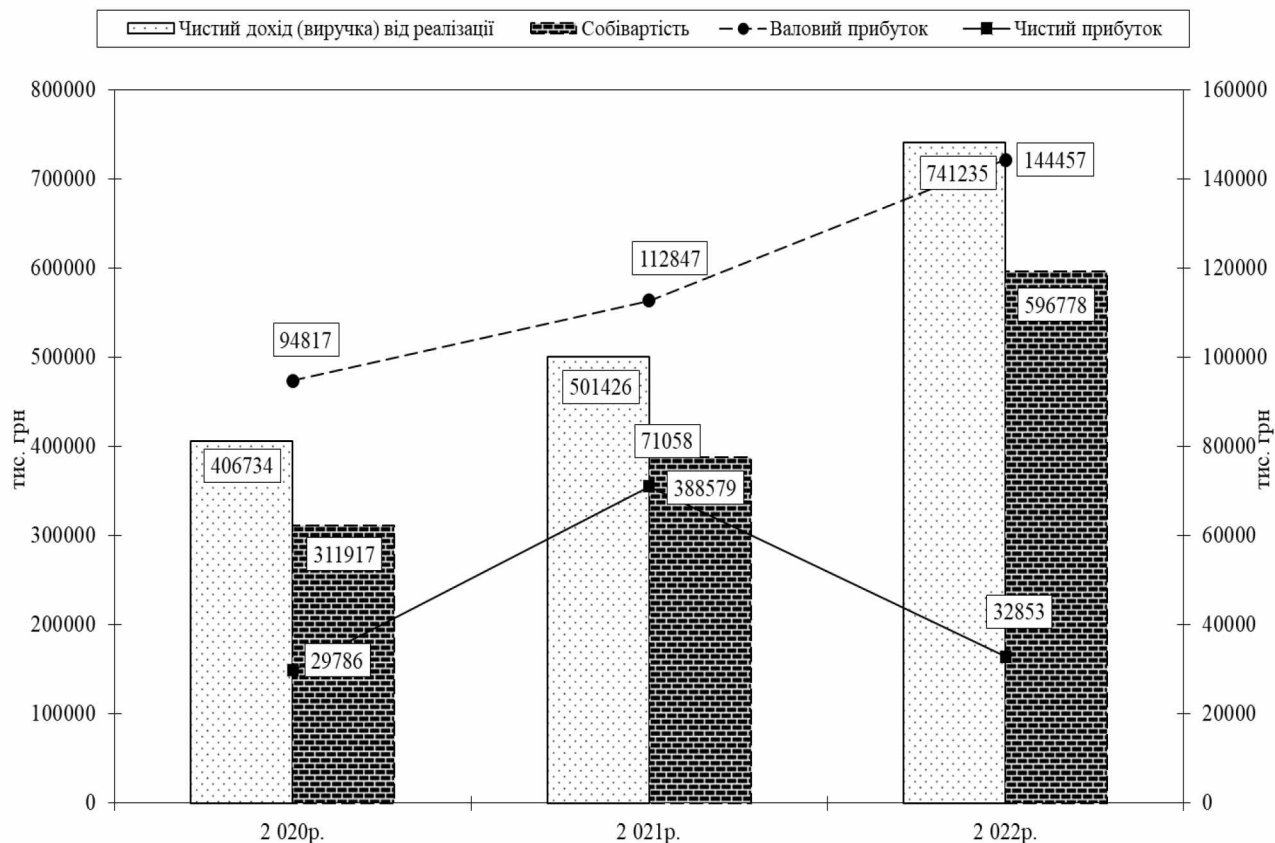

Рис. 2.1. Динаміка окремих показників оцінки результатів діяльності ХХХ, 2020 – 2022 рр., тис. грн

Фінансова стійкість підприємства характеризується системою фінансових коефіцієнтів. Вони розраховуються як співвідношення абсолютних показників активу й пасиву балансу (табл. 2.2, додаток 3).

Як свідчать здійснені розрахунки рівень фінансової стійкості ХХХ за період 2020 – 2022 рр. загалом знижувався, однак залишається вищим встановленого нормативу. Так, коефіцієнт автономії, що характеризує можливості підприємства фінансувати свою діяльність за рахунок власних джерел, зменшився за останні три роки сукупно на 0,1 пункти і на кінець 2022 року становить

0,679. В той же час в протилежному напрямі за останні три роки змінювалось значення коефіцієнта концентрації залученого капіталу, і його значення на кінець 2022 р. – 0,321 свідчить наявність суттєвої залежності діяльності підприємства від зовнішніх джерел фінансування (рис. 2.2, додаток І).

Зміни абсолютних значень і тенденції зміни відносних показників, що використовуються для такої оцінки знаходять своє узагальнення при визначенні типу фінансової стійкості господарюючого суб'єкта (табл. 2.3, додаток К).

Розрахункові дані табл. 2.3 вказують на незмінність типу фінансової стійкості ХХХ, який в 2020 – 2022 рр. залишався нестійким. Така ситуація, зважаючи на відсутність довгострокових позик не забезпечила покриття, наявних обсягів запасів підприємства (рис. 2.3, додаток Л).

Ліквідність ХХХ, як і інших подібних господарюючих суб'єктів – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. З категорією ліквідності тісно пов'язане поняття платоспроможності, яке характеризує здатність підприємства своєчасно й повністю виконати свої платіжні зобов'язання, що впливають із кредитних та інших операцій, грошового характеру і мають певні терміни оплати. Оперативний аналіз платоспроможності ХХХ дає можливість виявити ознаки неплатоспроможності в діяльності підприємства для їх подальшого усунення (табл. 2.4, додаток М).

За досліджуваний період в ХХХ має місце негативна ситуація. Як свідчать розрахунки табл. 2.4 на підприємстві за досліджуваний період мала місце критична неплатоспроможність.

Капітал підприємства в цілому є сумою коштів, основних фондів, нематеріальних активів. Визначення джерел формування капіталу підприємства є важливою складовою аналізу фінансового становища суб'єктів підприємницької діяльності – взагалі, так і ХХХ зокрема (табл. 2.5, додаток Н).

Дані табл. 2.5 підтверджують факт збільшення загальної величини капіталу ХХХ за період 2020 – 2021 рр. на 161823 тис. грн, або на 27,7 %. На даний приріст домінуючий вплив мало збільшення обсягів капіталу (на 94966 тис. грн) власного підприємства. За період наступних 2021 – 2022 рр. капітал ХХХ

продовжив суттєво зростати – приріст становив 119826 тис. грн, або на 16,0 %. На таке зростання пасивів підприємства, переважаючий (причому, на відміну від попереднього періоду, як в абсолютному, так і у відносному розмірах) вплив знову мало збільшення обсягів власного капіталу. Такі тенденції за останні три роки вплинули на зміни в структурі пасивів підприємства в сторону збільшення частки власного капіталу і відповідного зниження питомої ваги зобов'язань, що дещо стримує розвиток негативної ситуації з загальним фінансовим станом на підприємстві.

В цілому здійснена оцінка окремих складових фінансово-економічної характеристики діяльності підприємства дає підстави акцентувати увагу на не стабільній зміні обсягів капіталу ХХХ за останні три роки. В той же час слід відмітити покращення фінансових результатів діяльності підприємства за останній рік та стабільності рівня його фінансової стійкості.

Активи являють собою фінансово-економічні ресурси підприємств в різних видах для використання під час здійснення ними господарської діяльності, формуючись для досягнення конкретних цілей та втілення стратегії економічного розвитку та характеризуючи, при цьому, основу його економічного потенціалу. Загальновизнано, що активи підприємства повинні відповідати функціональному напрямку та обсягам його діяльності.

У відповідності до П(С)БО 2 „Баланс” необоротними активами є всі активи, які не є оборотними. Таке визначення є складним для сприйняття, оскільки не можливо ідентифікувати конкретних ознак, які притаманні. Важливим елементом загальної оцінки активів ХХХ загалом, і визначення частки їх необоротної складової, зокрема, є аналіз його майнового стану за інформацією бухгалтерського балансу з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу з обчисленням показників структури та динаміки (табл. 2.6, додаток П).

Аналітичні дані табл. 2.6 вказують на наявність стабільних тенденцій зростання обсягів майна ХХХ за досліджуваній період. Так за 2020 – 2021 років загальна вартість майна підприємства зросла на 161823 тис. грн, або на 27,7 %. Таку тенденцію забезпечило, в більшій мірі, збільшення обсягів необорот-

них активів – на 87535 тис. грн, тоді як оборотні активи за аналогічний період зросли на 74288 тис. грн і їх приріст у відносному виразі був більшим ніж не-оборотних. За наступні два роки обсяг майна ХХХ – і надалі суттєво зріс, що є позитивним моментом в діяльності підприємства, а розмір такого зростання становив 119826 тис. грн, або 16,0 %. При цьому, переважаючий вплив на загальну зміну мали вже оборотні активи, причому як в абсолютному, так і відносному виразах. Графічним доповненням зроблених висновків є рис. 2.4.

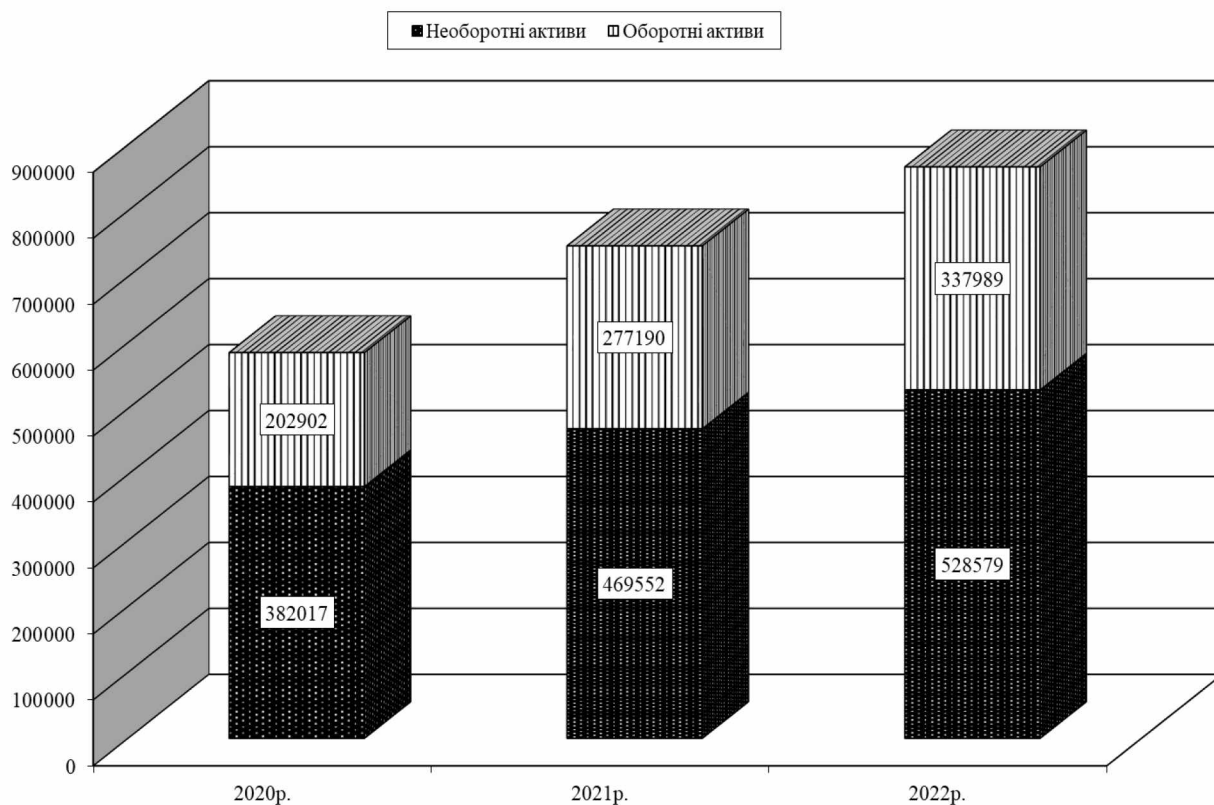

Рис. 2.4. Склад та динаміка окремих видів активів ХХХ, 2020 – 2022 рр., тис. грн

Розрахунки, здійснені в табл. 2.6 та графічно відображені на рис. 2.4, свідчать про загальний обсяг необоротних активів ХХХ та динаміку його зміни за останні три роки. Необоротні активи, які є предметом дослідження даної кваліфікаційної роботи представлені в балансі підприємства за рядом статей, зокрема: нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи. Даний факт обумовлює

необхідність подальшого дослідження в напрямку оцінки складових необоротних активів, що наявні на підприємстві в досліджуваному періоді (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Склад, структура та динаміка обсягів окремих видів необоротних активів ХХХ 2020 – 2022 рр.*

Необоротні активи	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+,-), 2022 р. від 2020 р.	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсолютне, тис. грн	відносне, %
Нематеріальні активи	7	0,1	11	0,1	19	0,1	12	в 2,7 р
Незавершені капітальні інвестиції	5764	1,5	6012	1,3	4875	0,9	-889	-15,4
Основні засоби	301244	78,8	377483	80,4	450825	85,3	149581	49,7
Довгострокові біологічні активи	12218	3,2	14580	3,1	16880	3,2	4662	38,2
Довгострокові фінансові інвестиції	62874	16,5	71466	15,2	55980	10,5	-6894	-11,0
Всього	382017	100,0	469552	100,0	528579	100,0	146562	38,4

*за залишковою вартістю станом на кінець року

Розрахунки, здійснені в табл. 2.7, вказують на позитивну динаміку, як загального зростання обсягів необоротних активів ХХХ за останні три роки, так і приросту всіх її складових елементів, окрім нематеріальних активів. Оцінюючи наявний склад необоротних активів слід зауважити, що при наявності певної частки незавершених капітальних інвестицій та довгострокових біологічних активів та суттєвої частки довгострокових фінансових інвестицій домінуючі позиції займають основні засоби, що підтверджує рис. 2.5 (додаток Р).

Аналітичне вивчення функціонального складу необоротних активів, що передбачало оцінку складу наявних їх елементів, підтверджує виняткова роль відводиться основним засобам. Стан і використання основних виробничих засобів є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Процес оцінки та аналізу основних засобів, насамперед, включає оцінку їх наявності, складу та структури та рівня впливу на їх характеру і особливос-

тей виробничого процесу, технології, рівня організації і котирування праці, методів організації виробництва тощо. Порівняння відносної зміни вартості основних засобів, дає підстави зробити висновки про загальну тенденцію зміни обсягів і структури основних засобів підприємства та доцільність існуючої структури (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Склад, структура та динаміка обсягів основних засобів ХХХ 2020 – 2022 рр., за залишковою вартістю, станом на кінець року

Основні засоби	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+,-), тис. грн	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Земельні ділянки	477	0,2	477	0,1	477	0,1	0	0
Будинки, споруди та передавальні пристрої	32315	10,7	39988	10,6	42377	9,4	+7673	+2389
Машини і обладнання	124875	41,4	145691	38,5	167661	37,2	+20816	+21970
Транспортні засоби	137268	45,6	177402	47,0	226765	50,2	+40134	+49363
Інструменти, прилади, інвентар	6002	2,0	13524	3,6	12623	2,8	+7522	-901
Багаторічні насадження	20	0,1	20	0,1	20	0,1	0	0
Інші основні засоби	307	0,1	401	0,1	902	0,2	+94	+501
Всього	301244	100,0	377483	100,0	450825	100,0	+76239	+149581

Аналітичні розрахунки, здійснені в табл. 2.8 дають підставу говорити про той факт, що за досліджуваний період в ХХХ залишки основних засобів зростали не рівномірними темпами, що доводить збільшення їх загальної вартості за 2020 – 2021 рр. на 76239 тис. грн, а за наступні два роки вже аж на 149581 тис. грн. Даний позитивний факт, пояснюється досить стабільним розвитком підприємства і, як наслідок, одночасним зростанням за досліджуваний період, в першу чергу, вартості транспортних засобів та інструментів, приладів, інвентарю, а також машин і обладнання та будинків і споруд. В той же час, практично різні темпи зміни обсягів окремих видів основних засобів ХХХ обу-

мовили структурні зміни в їх складі. Підтвердженням даних змін, а також іншого руху в складі основних засобів є рис. 2.6. (додаток С).

Аналітичне вивчення стану основних засобів доцільно здійснювати на підставі аналітичної оцінки групи показників: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт придатності основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів, коефіцієнт вибуття основних засобів, коефіцієнт надходження основних засобів (табл. 2.9, додаток Т).

Динаміку зміни, описаних вище показників в досліджуваному підприємстві за трьохрічний період проаналізовано в табл. 2.10 (додаток У).

Аналіз даних табл. 2.10 свідчать, що у ХХХ відбулося ряд змін в стані основних засобів. Зокрема, ступінь оновлення основних засобів за досліджуваний період зріс майже в два рази з 13,6 % в 2020 р. до 16,7 % в 2021 р., про те за наступний рік знову зменшився до рівня 14,7 %. Поряд з цим слід відмітити практичне переважання обсягів основних засобів, що надійшли на підприємство над тим, що вибули за досліджуваний період. Загалом, придатними для використання на кінець 2022 року є 64,5 % основних засобів ХХХ, що на 0,8 % вище відповідного показника 2020 року, коли придатними були 63,7 % основних засобів. При цьому, слід відмітити, що в 2021 р. цей показник був 70,4 %. Основною причиною, що обумовлює такі зміни є, в першу чергу, у 2021 р. поява нових об'єктів основних засобів, що нівелювало вплив зростання темпів зношення наявних на підприємстві, до цього, основних засобів та фактор військового стану у 2022 р., який дуже суттєво обмежив можливості підприємства придбавати нові основні засоби.

Поряд із показниками функціонального стану виділяють ряд показників, що характеризують забезпеченість підприємства основними засобами. Це, зокрема: фондомісткість; фондоозброєність; фондозабезпеченість; коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства (табл. 2.11).

Результати проведених в табл. 2.11 розрахунків дають підстави свідчити, що рівень фондомісткості у ХХХ зменшився у 2021 році порівняно з 2020 роком на 0,01 пункти, з 0,88 грн до 0,87 грн на кожен гривню виробленої продук

ції, а за наступний рік ще на 18 копійок.

Таблиця 2.11

**Динаміка показників забезпеченості основними засобами
ХХХ, 2020 – 2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-)	
				2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Середньорічна вартість майна, тис. грн	541746	665831	806655	+124085	+140824
Середньорічна вартість основних засобів (по залишковій вартості), тис. грн	275730	339364	414154	+63634	+74790
Вартість виробленої продукції, тис. грн	311917	388579	596778	+76662	+208199
Середньооблікова чисельність найманих працівників, чол	161	154	138	-7	-16
Площа сільськогосподарських угідь, га	6014	6742	6687	+728	-55
Фондомісткість, грн	0,88	0,87	0,69	-0,01	-0,18
Фондоозброєність, тис. грн/чол	1712,6	2203,7	3001,1	+491,1	+797,4
Фондозабезпеченість, тис. грн/га	45,8	50,3	61,9	+4,5	+11,6
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,509	0,510	0,513	+0,001	+0,003

Причиною, що обумовлює такі зміни є, факт загального випереджаючого зростання за період 2020 – 2022 рр. загальної вартості виробленої підприємством продукції поряд із приростом середньорічної вартості його основних засобів. Одночасно слід відмітити факт стабільного зростання рівня фондоозброєності підприємства, який за період 2020 – 2021 рр. зріс з 1712,6 тис. грн до 2203,7 тис. грн, а за наступний рік вже зріс до рівня 3001,1 тис. грн в розрахунку на одного працюючого, що пояснюється, крім вищезгаданих факторів, також деяким зменшенням за останні два роки середньооблікової чисельності найманих працівників ХХХ. Ті ж тенденції зміни величини основних засобів, при загалом, незначним чином, зростаючій за 2020 – 2021 рр. і зменшуючій за 2021 – 2022 рр. площі сільськогосподарських угідь обумовили загальне зростання рівня фондозабезпеченості підприємства з 45,8 тис. грн на кожний гектар сільськогосподарських угідь у 2020 р. до 61,9 тис грн на 1 га. в 2022 р. Наочно зроблені висновки графічно відображає рис. 2.7 (додаток Ф).

Загалом з вище зазначеного можна зробити наступні висновки, що підприємство має досить стабільну структуру основних засобів, в якій домінуючу роль мають машини та обладнання та транспортні засоби. В той же час, проблема формування оптимального співвідношення показників стану та забезпеченості основними засобами не перестає бути актуальною.

2.2. Аналіз досягнутого рівня ефективності використання необоротних активів в сільському господарстві

На сьогоднішній день теоретично обґрунтовано і практично підтверджено той факт, що стабільне зростання фінансових результатів діяльності суб'єктів підприємництва, в значній мірі, залежить від рівня ефективності використання й раціональності розміщення необоротних активів. Ефективність використання основних засобів, як основного складового елементу необоротних активів, що наявні у досліджуваному ХХХ за останні три роки, залежить від правильного застосування тих чи інших машин і обладнання, своєчасного ремонту, кількості виробленої продукції та багатьох інших факторів, а це в свою чергу, впливає на продуктивність праці на даному підприємстві, об'єкт випуску продукції, кінцеві результати діяльності господарюючого суб'єкту.

Здійснення аналізу ефективності використання основних засобів підприємства дозволяє виявити основні недоліки діючої на підприємстві стратегії формування та використання основних засобів, які необхідно врахувати при обґрунтуванні напрямків їх удосконалення на наступні звітні періоди.

До показників, які характеризують ефективність використання основних засобів належать: фондвіддача, рентабельність основних засобів (прибутковість основних засобів). Їх динаміка проаналізована в табл. 2.12.

Зваживши наведені в табл. 2.12 показники, можемо говорити про загальне зростання ефективності використання основних засобів ХХХ за динамікою показника фондвіддачі в період 2020 – 2022 рр.

**Динамка показників оцінки ефективності використання основних засобів
у ХХХ за 2020– 2022 рр.**

Показники	2020р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2020 р.	Відхилення (+,-) 2022 р. від 2021 р.
Середньорічна вартість основних засобів (по залишковій вартості), тис. грн	275730	339364	414154	+63634	+74790
Вартість виробленої продукції, тис. грн	311917	388579	596778	+76662	+208199
Загальний прибуток від звичайної діяльності, тис. грн	44749	80458	42565	+35709	-37893
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	29786	71058	32853	+41272	-38205
Фондовіддача, грн	1,13	1,15	1,44	+0,02	+0,29
Прибутковість (збитковість) основних засобів, грн	0,16	0,24	0,10	+0,08	-0,14
Рентабельність (збитковість) основних засобів, %	10,8	20,9	7,9	+10,1	-13,0

Так її (фондовіддачі) значення зросло у 2022 році порівняно з 2020 роком на 31 копійку, тобто на кінець 2022 року підприємство на 1 грн авансованих у виробничий процес основних засобів виробляло власної продукції 1 гривню 44 копійки.

Зростання цього показника обумовлене випереджаючим темпом приросту вартості виробленої продукції порівняно із збільшення обсягів середньорічної залишкової вартості основних засобів, як в абсолютному, так і відносному виразах.

Одночасно суттєве, особливо за період 2020 – 2021 рр., зростання рівня загального та чистого збитку підприємства обумовили загальний приріст рівня прибутковості та рентабельності використання основних засобів підприємства відповідно на 0,08 грн і 10,1 %. За наступний 2022 р. ситуації з рівнем загального та чистого прибутку погіршилося – їх рівень суттєво зменшився, що обумовило зниження рівнів прибутковості та рентабельності використання основних засобів на 14 копійок та 13,0 % відповідно. Тенденції показників, які комплексно характеризують рівень ефективності використання основних засобів відо-

бражено на рис. 2.8.

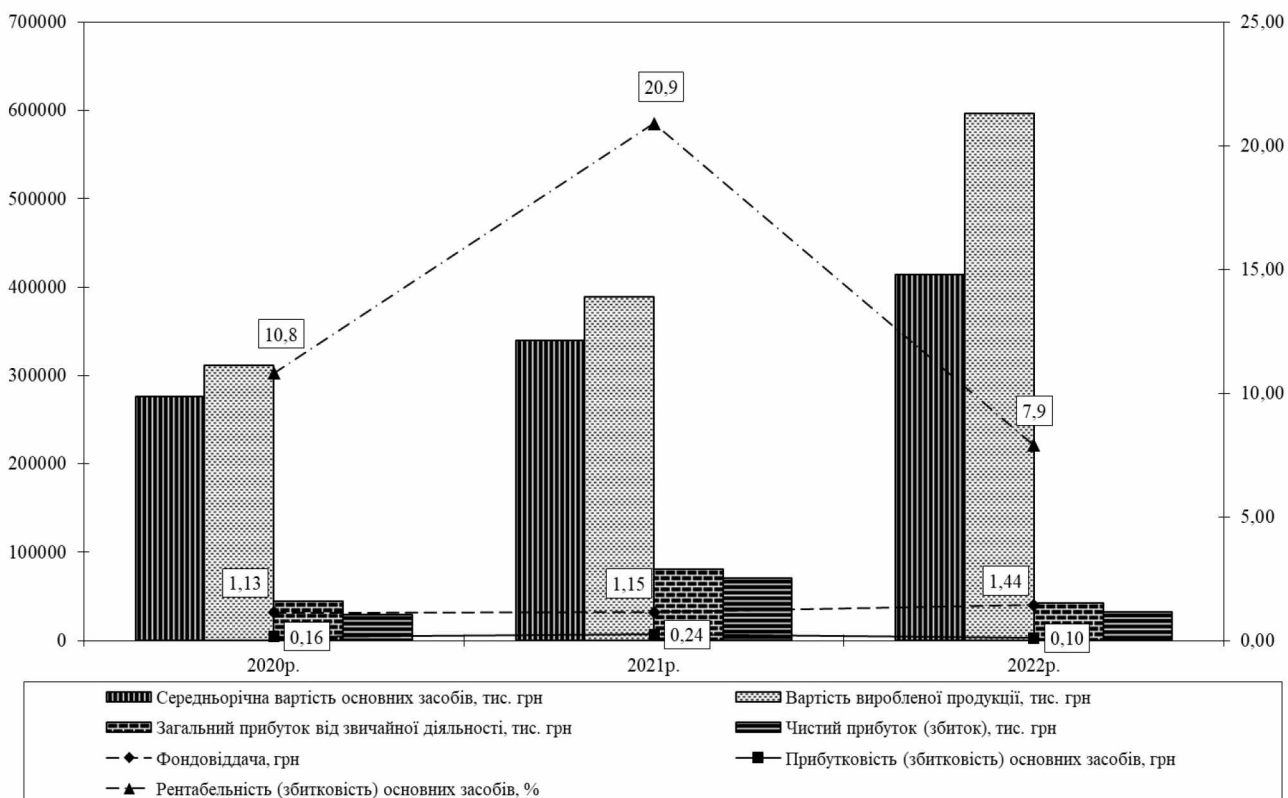

Рис. 2.8. Динаміка показників ефективності використання основних засобів у ХХХ за 2020 – 2022 рр.

Дослідження здійсненні вище дають підстави стверджувати про наявність нерівномірного впливу на зміну рівня фондовіддачі зміни середньорічних залишків основних засобів та вартості виробленої підприємством продукції за відповідний рік. З метою встановлення міри впливу кожного із згаданих факторів на загальну динаміку показника фондовіддачі здійснено факторний аналіз.

Для цього за допомогою відповідної детермінованої моделі доцільно розрахувати значення умовного рівня фондовіддачі у ХХХ:

$$\Phi_{\text{ум}} = B_{2022\text{р.}} / OЗ_{2020\text{р.}} \quad (2.1)$$

де Φ – фондовіддача,

B – вартість виробленої продукції,

$OЗ$ – середньорічна вартість основних засобів (по залишковій вартості).

В результаті розрахунків маємо – 596778 тис. грн / 275730 тис. грн = 2,16 грн.

Загальна зміна рівня фондівдачі в 2022 році порівняно з 2020 роком становить:

$$\Delta\Phi = \Phi_{2022 \text{ р.}} - \Phi_{2020 \text{ р.}} \quad (2.2)$$

в тому числі за рахунок:

- зміни вартості виробленої продукції

$$\Delta\Phi_{\text{вп}} = \Phi_{\text{ум}} - \Phi_{2020 \text{ р.}} \quad (2.3)$$

- зміни середньорічної вартості основних засобів

$$\Delta\Phi_{\text{оз}} = \Phi_{2022 \text{ р.}} - \Phi_{\text{ум}} \quad (2.4)$$

Застосування даної методики показало, що в ХХХ за період 2020 – 2022 рр. загальний рівень фондівдачі збільшився на 31 копійку, або на 27,4 %. При цьому за рахунок збільшення вартості виробленої продукції майже в два рази (на 91,1 %) рівень фондівдачі в досліджуваному періоді збільшився на 1 грн 3 копійки (2,16 грн – 1,13 грн), тоді як приріст середньорічної вартості основних засобів лише на 50,2 % у порівнянні з 2020 р. могло б привести до зниження рівня фондівдачі на 72 копійки (1,44 грн – 2,16 грн). Отже здійснені розрахунки доводять домінуючий вплив зміни вартості виробленої продукції на позитивну динаміку рівня фондівдачі основних засобів на підприємстві.

Загалом, здійснений аналіз ефективності використання основних засобів ХХХ за останні три роки. свідчить про те, що на даному підприємстві їх використання стабільно ефективним, хоча підприємство й не завжди належним чином забезпечене основними засобами, зокрема їх оновлення відбувається досить низькими темпами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Перспективи розвитку політики управління необоротними активами підприємств крізь призму ефективної амортизаційної політики

Зміст амортизаційної політики підприємства та держави складає взаємодія економічних категорій та важелів, які виявляють свою дію через сутність і функції амортизації. Це досягається у процесі оптимізації розподілу та перерозподілу національного доходу як на мікроекономічному, так і на макроекономічному рівні, тобто на рівні підприємств та на загальнодержавному рівні.

На макроекономічному рівні фінанси підприємств забезпечують формування фінансових ресурсів країни через бюджет та позабюджетні фонди.

На мікроекономічному рівні під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є у розпорядженні підприємств.

На наш погляд, у сучасних умовах перехідної економіки амортизація виконує дві узагальнюючі функції: податкову (фіскальну) та економічну.

Податкова (фіскальна) функція виявляється через податкову амортизацію, яка є елементом податкової політики держави. Згідно з чинним законодавством під терміном «амортизація» основних фондів і нематеріальних активів слід розуміти поступове віднесення витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення, на зменшення скоригованого прибутку платника податку у межах норм амортизаційних відрахувань. Причому сума податкової амортизації, нарахованої відповідно до норм цієї статті, не включається в загальну суму валових витрат, а є самостійним показником, що бере участь (нарівні з валовими витратами) в розрахунку оподаткованого прибутку. Це зменшує скоригований валовий дохід у межах сум нарахованої амортизації. Нараховується податкова амортизація згідно з цим законом щокварталу.

Економічна функція амортизації виявляється через механізм економічної амортизації і полягає в тому, що завдяки амортизації кошти з необоротних активів перетворюються в оборотні. Ця функція амортизації безпосередньо впливає з бухгалтерського (фінансового) обліку. У цьому обліку з початку липня 2000 р. відповідно до НП(С)БО 7 „Основні засоби” під терміном „амортизація” слід розуміти систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Знос – це сума амортизації об’єкта основних засобів з початку його корисного використання. При зростанні суми амортизації (зносу) у поточному періоді чистий дохід підприємства зменшується, а надходження (грошовий потік) збільшуються. Амортизація згідно з НП(С)БО 16 „Витрати” та НП(С)БО 7 „Основні засоби” належить до складу витрат.

Підприємства самостійно, завдяки амортизаційній політиці, встановлюють розміри економічної амортизації, від якої залежить розмір прибутку підприємства. Це визначено п. 28 НП(С)БО 7, однак жодних рекомендацій про використання тільки одного методу нарахування амортизації або прямих заборон на використання різних методів щодо одного з об’єктів основних засобів у стандарті немає. Крім того, зазначено, що метод амортизації об’єкта переглядається у разі зміни очікуваного способу одержання економічних вигід від його використання.

Амортизація основних засобів – це процес перенесення авансованої раніше вартості засобів праці на вартість виготовленої продукції (платних послуг, що надаються) з метою її повного відшкодування. Фактично амортизація означає списання протягом кількох років експлуатації балансової вартості основних засобів. Амортизаційні відрахування відносяться на витрати виробництва і з них формується амортизаційний фонд підприємства, який і використовується для відновлення основних засобів.

Основні методи амортизації основних засобів:

1. Метод рівномірної (лінійної) амортизації – перенесення вартості основних засобів на собівартість продукції (послуг) протягом амортизаційного пері-

оду засобів праці за однаковими нормами амортизаційних відрахувань. Тобто амортизація нараховується рівними долями по роках терміну служби. Так, якщо термін служби 20 років, то норма амортизаційних відрахувань повинна бути не менш 5% щорічно.

2. Метод подвійно – залишкової амортизації – амортизація визначається за фіксованим (постійним) відсотком від залишкової вартості кожної групи основних засобів.

3. Метод прискореної амортизації – цільовий метод більш швидкого перенесення вартості основних засобів застосуванням диференційованих за роками норм амортизаційних відрахувань (у перші роки експлуатації – збільшення, в останні – різко зменшених).

4. Кумулятивний метод – засновано на максимізації норм відрахувань в перші роки використання основних засобів з їх поступовим зниженням і мінімізацією в наступні роки. При цьому амортизаційні відрахування щорічно зменшуються на постійну величину, яка називається різницею.

Загалом підтримуємо думку тих фахівців, які амортизацію визначають як процес поступового переносу вартості засобів праці на вартість готової продукції, яка в кожному новому кругообороті фондів підприємств у міру їх зносу виокремлюється та продовжує рух у складі новоствореної вартості, спочатку у вигляді незакінченого виробництва, а потім як частина вартості готової продукції, і після її реалізації накопичується у резервному фонді грошових коштів, призначених для відшкодування авансованих витрат до основних засобів.

Обидва процеси, незважаючи на їх різність не розривні як два боки одного і того явища, тому в ідеальному випадку амортизаційні відрахування, відображаючи величину перенесеної вартості, водночас визначають і ступінь зносу основних засобів.

У зв'язку з цим необхідно наголосити на неоднаковості понять амортизації та відшкодування основних засобів. Відшкодування зносу здійснюється в процесі формування амортизаційного фонду, а під час подальшого його використання для зміни застарілого устаткування та перебігу капітального ремонту устатку

вання або його модернізації.

Процес відшкодування основних засобів ширше за амортизацію на величину створення нових потужностей обмін на ті, що вибули.

Особливістю стану і тенденції у розвитку економіки є постійно за економічним зростання цін на засоби виробництва, тому так важливо максимально наблизити амортизацію до зростаючої ціни одиниці потужності.

За економічним призначенням кошти амортизаційного фонду мають являти собою фінансові ресурси простого відтворення основних засобів, тобто забезпечувати заміну засобів праці що вибувають.

Таку можливість, як зауважує Н. Довгопола, в умовах постійного розвитку науково-технічного прогресу може створювати введена в експлуатацію активна частина основних засобів (машини і устаткування), яка має більш високий рівень продуктивності, що зумовлює зниження капітальних витрат на одиницю потужності [16].

Механізм нарахування амортизації має бути пов'язаний з реальним процесом перенесення вартості, для чого необхідна гнучка система розрахунку норм амортизації або своєчасне коригування відтворювальної вартості основних засобів, що використовуються у межах прийнятих амортизаційних норм.

У процесі формування амортизаційної політики підприємства враховуються ряд взаємопов'язаних факторів (рис. 3.1).

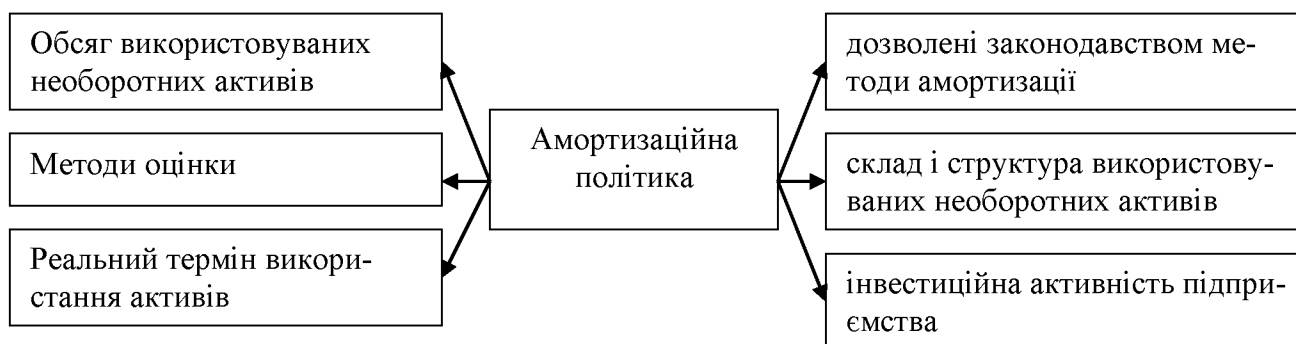

Рис. 3.1. Фактори впливу на формування амортизаційної політики

XXX

Загалом зауважимо, що підприємство у рамках діючого законодавства

має впровадити свою амортизаційну політику, виходячи з обсягів діяльності, інтенсивності використання засобів праці, тому що нормативний строк служби основних засобів може бути лише приблизним орієнтиром строку їх зміни.

Підприємство, за словами Л. Городянської, наказом про облікову політику самостійно встановлює вартісні ознаки необоротних матеріальних активів, на підставі чого ці засоби будуть віднесені до складу дорогоцінних чи малоцінних [23].

Амортизація дорогоцінних необоротних матеріальних активів (основні засоби) буде нараховуватися із застосуванням одного з п'ятих методів економічної амортизації або з використанням норм і методів, передбачених податковим законодавством. Норма амортизації основних засобів і звідси річна величина амортизації за кожним окремим основним засобом залежить в основному від трьох факторів: їх вартості, терміну функціонування і методу нарахування величини амортизації за одиницю часу. Норма амортизації визначає якісну й кількісну характеристику процесу амортизації.

Інструментами амортизаційної політики є:

- 1) для підприємства – це норми амортизації та методи амортизації;
- 2) для держави – норми амортизації, методи амортизації та вартість основних фондів.

Введення та обґрунтування двох узагальнюючих функцій амортизації, виявлення об'єктів амортизації, а також інструментів амортизаційної політики дозволили виявити розбіжності між економічною та податковою амортизаціями. Ці розбіжності полягають в наступному. Економічна амортизація у бухгалтерському обліку регулюється НП(С)БО 7, яким визначено, що амортизація нараховується на всі об'єкти основних засобів (крім землі і незавершених капітальних інвестицій) із застосуванням таких методів: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного, виробничого.

При виборі одного з п'яти методів, рекомендованих НП(С)БО 7, передбачається, що підприємства самостійно встановлюють термін корисного викорис-

тання основних засобів, виходячи з якого обчислюється норма амортизації.

Також підприємства можуть застосовувати норми і методи нарахування амортизації, передбачені податковим законодавством. Однак навіть вибір податкового методу і норм для бухгалтерських цілей не ліквідує розбіжностей між економічною та податковою амортизаціями, оскільки податкові норми і метод будуть застосовані до різних об'єктів при визначенні економічної і податкової амортизації.

Якщо підприємство не використовує податкові норми і метод, тоді економічна амортизація буде відрізнятися від податкової такими показниками: об'ємом вартості основних засобів, на які вона нараховується; нормами амортизації, які підприємство обирає (встановлює) самостійно; методами амортизації; періодичністю нарахування амортизації.

Підсумовуючи вищесказане зазначимо, що амортизація основних засобів як складова фінансових ресурсів підприємства виконує дві основні узагальнюючі функції: перша функція – податкова (фіскальна) – полягає у виведенні з оподаткування витрат на придбання основних засобів; друга функція – економічна – полягає у перетворенні необоротних активів на оборотні внаслідок нарахування амортизації. За цією функцією амортизація відноситься до складу витрат і нараховується щомісяця. Таким чином, за допомогою механізму економічної амортизації різницю між виручкою від реалізації і поточними витратами можна розділяти між сумами амортизації і прибутку залежно від амортизаційної політики підприємства.

3.2. Напрями підвищення ефективності використання необоротних активів сільськогосподарських товаровиробників

Ефективне використання основних засобів має велике значення як для підприємства, так і для економіки країни в цілому. Повніше використання основних засобів на підприємстві веде до зменшення потреби у введенні в екс-

плуатацію нових виробничих потужностей, до збільшення випуску обсягів продукції та підвищення рівня її якості (а значить, і прибутку), прискорює їх оборотність, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і морального зносу, прискорює темпи оновлення основних фондів.

В сучасних умовах зростання конкуренції між приватними підприємствами в сфері надання послуг технічного сервісу стає очевидним що будь-яке підприємству необхідно прикладати всіх зусиль для підвищення ефективності використання власних основних засобів. Це є гарантом підвищення продуктивності праці, що неодмінно приведе до збільшення доходів, а отже і до підвищення рівня конкурентоздатності. Тому існує нагальна потреба збільшення максимальної ефективності діяльності підприємства і це повинно стати однією з ключових завдань для будь-якої організації.

Також необхідно зазначити, що при ефективному використанні основних фондів знижується потреба в них, що веде до економії, тобто мінімізації витрат, а це, в свою чергу, знову-таки впливає на підвищення рівня конкурентоздатності. Ефективне функціонування основних виробничих засобів залежить від того, наскільки повно реалізуються екстенсивні та інтенсивні фактори поліпшення їх використання. Всі резерви підвищення ефективності використання основних виробничих фондів і потужностей можна звести до двох груп резервів - інтенсивним і екстенсивним – відповідно з показниками.

Резерви підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва визначаються різницею між досягнутим і можливим рівнем використання основних засобів. Багаторічна практика свідчить про те, що в кожному господарстві є значні резерви підвищення рівня ефективного використання основних засобів і економічної ефективності сільського господарства в цілому.

Покращення інтенсивності використання обладнання можна досягнути також встановленням більш потужного обладнання, яке б мало високу продуктивність та порівняно невеликі витрати електроенергії.

Покращення екстенсивного використання обладнання сприяє зменшення

простоїв, часу на підготовчі та допоміжні операції, збільшення часу роботи обладнання, що досягається шляхом покращення організації виробництва через проведення заходів по розширенню виробничого інструменту. В результаті освоєння раціональних методів, і прийомів праці робітником по виготовленні деталі на токарних верстатах зменшується витрата часу на виконання цього комплексу прийомів.

Виробнича потужність підприємства нерозривно пов'язана з активною частиною основних засобів і перш за все з робочими машинами і обладнанням. Виробнича потужність у значній мірі залежить від структури основних засобів. Ефективне використання основних виробничих засобів є важливим чинником, що обумовлює результати господарської діяльності.

Виробнича потужність підприємства пов'язана з робочими машинами і обладнанням. Вона у значній мірі залежить від структури основних засобів. Для найкращої поінформованості про стан виробничої потужності підприємства ми пропонуємо використовувати коефіцієнт мобільності основних засобів. Він є узагальнюючим показником активної частини основних засобів, які напряду впливають на виробничу потужність підприємства. Тобто чим вищий рівень мобільності основних засобів, тим вищий буде рівень виробничої потужності підприємства.

Ефективність використання основних виробничих засобів базується на стратегії машино-технічного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції та поетапному технічному переозброєнні і підвищенні конкурентосдатності продукції.

В сучасних умовах необхідне використання системного підходу, який здійснюється на основі стратегічного контролінгу. Використання системного підходу в аналізі дозволяє знайти резерви ефективного використання основних засобів, встановити внутрішні системні зв'язки економіки і її елементів, виявити причини неефективного функціонування аграрних підприємств. Мета оцінки оптимізації резервів ефективності використання основних засобів – розробка програми, розрахованої на управління сільськогосподарськими підприємствами

і яка дозволяє підвищити ефективність функціонування аграрних підприємств за рахунок підвищення технічного рівня виробництва і визначення резервів розвитку підприємства.

Конкретні умови господарювання на підприємствах України потребують прискорення та підвищення ефективності відтворення основних засобів, зростання їх технічного рівня, а також ефективного використання виробничого потенціалу.

Ефективність використання основних засобів відіграє важливу роль для діяльності підприємства:

- збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва;
- складаються широкі можливості для прискорення переорієнтації підприємств на випуск нової продукції, яка користується підвищеним попитом у споживачів;
- збільшуються темпи зростання продуктивності праці, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Існують різні сучасні підходи щодо оцінювання ефективності використання основних засобів, але для проведення більш ґрунтовної аналітичної оцінки ефективності використання основних виробничих засобів використовують нижченаведену систему показників, яку можна розділити на такі групи:

- показники ефективності стану та відтворення основних засобів;
- показники ефективності використання основних засобів (узагальнюючі показники та коефіцієнти використання устаткування та виробничих площ).

Для вирішення завдання підвищення використання основних засобів та отримання бажаних результатів у діяльності підприємства повинні бути розроблені конкретні шляхи, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дасть змогу використовувати наявні на підприємствах резерви підвищення їх ефективності, а також визначити основні чинники, що сприятимуть цьому.

У цілому сукупність резервів покращення використання основних засобів

підприємства може бути поділена на 3 групи:

1. Технічне вдосконалення засобів праці, яке передбачає:
 - технічне переозброєння на базі комплексної автоматизації та впровадження гнучких виробничих систем;
 - заміну застарілої техніки, модернізацію обладнання;
 - ліквідацію вузьких місць і диспропорцій у виробничих потужностях підприємства;
 - механізацію допоміжних та обслуговуючих виробництв;
 - розвиток винахідництва та раціоналізаторства.
2. Збільшення тривалості роботи машин та обладнання за рахунок:
 - ліквідації незадіяного обладнання (здавання його в оренду, лізинг, реалізація тощо);
 - скорочення строків ремонту обладнання;
 - зниження простоїв: цілозмінних та всередині змін.
3. Покращення організації та управління виробництвом, а саме:
 - прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних фондів;
 - впровадження наукової організації праці та виробництва;
 - покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами;
 - вдосконалення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки;
 - розвиток матеріальної зацікавленості працівників, що сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Однією з головних ознак підвищення рівня ефективного використання основних засобів підприємства, на нашу думку, є збільшення обсягів виробництва продукції. У свою чергу, обсяги виробництва продукції за наявної та незмінної кількості обладнання залежать, по-перше, від ефективності використання фонду робочого часу протягом зміни, доби, місяця тощо, тобто від екстенсивності їх використання; по-друге, від повноти використання можливостей обладнання з погляду його часової, добової, місячної виробничих потужностей.

Щоб використання основних засобів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно не тільки стежити за його технічним станом, а й залучати фахівців при проведенні складних ремонтів; вивчати ринки виробництва; залучати спеціалістів маркетингового відділу; підвищувати рівень спеціалізації виробництва.

Напрями підвищення ефективності використання основних виробничих засобів можуть бути різноманітними.

1. Підвищення якості сировини, маючи на увазі збільшення кількості корисних речовин в сировині і його технологічність, можливості видобутку продукту. З підвищенням якості сировини вихід товарної продукції підвищується, а при тих самих діючих основних виробничих фондах підвищується фондівіддача. З урахуванням досягнень вітчизняної і зарубіжної практики це дозволяє збільшити фондівіддачу на 20-25 %.

2. Зменшення втрат корисних речовин у відходах. Промислова утилізація відходів на місці їх виникнення дозволяє збільшити об'єми продукції до 20%, а фондівіддачу на 10-15 %.

3. Впровадження досягнень сучасного науково-технічного прогресу і, в першу чергу, безвідходних, маловідхідних, ресурсозберігаючих технологій і техніки для їх здійснення. Це збільшує вихід продукції з того ж об'єму переробленої сировини і фондівіддачу. Сюди можна віднести впровадження нових систем автоматизованого управління основними виробничими фондами.

Для ефективного управління основними фондами велике значення має їх обґрунтована оцінка. У практиці обліку і аналізу основних фондів використовують натуральну і грошову форми. При оцінці основних фондів у натуральній формі встановлюються число машин, їх продуктивність, потужність, розмір виробничих площ і інші кількісні величини. Ці дані використовують для розрахунку виробничої потужності підприємства і галузей, планування виробничої програми, резервів підвищення виробництва на обладнанні, складання балансу обладнання.

З цією метою ведуться інвентаризація та паспортизація обладнання, облік

його вибуття і надходження. Об'єкти основних фондів становлять основу будь-якого виробництва, в процесі якого створюється продукція, надаються послуги і виконуються роботи. Стан і використання основних фондів – один з найважливіших аспектів аналітичної роботи, бо саме вони є матеріальним втіленням науково-технічного прогресу – головного чинника підвищення ефективності виробництва.

Ефективність сільськогосподарського виробництва значною мірою визначається структурою основних виробничих засобів. Діяльність сільськогосподарських підприємств можлива лише в тому випадку, якщо об'єкти основних засобів формують у цілому комплексну, пропорційно організовану, узгоджену структуру. У даній ситуації актуальним стає всебічне дослідження стану і використання основних виробничих засобів сільського господарства, що дає можливість здійснювати ефективне управління основними виробничими засобами, що дозволить забезпечити стабільний розвиток галузі в цілому. Однак виробничий потенціал сільського господарства продовжує знижуватися. Про це свідчать високий ступінь зносу основних виробничих коштів, значне перевищення нормативних термінів служби обладнання, скорочення обсягу інвестицій в основний капітал

Підвищення ефективності використання основних засобів сільськогосподарського виробництва в Україні передбачає наявність довгострокового плану дій, спрямованого на розширення матеріально-технічного складу та вдосконалення структури основних засобів, підвищення рентабельності їх використання.

Необхідно визначити масштаби, темпи, пропорції відтворення, спрямовані на підвищення ефективності експлуатації основних засобів, методів знаходження джерел і резервів для їх розширення і зростання. Покращення ефективності використання основних виробничих фондів виражається не тільки в збільшенні виробництва продукції, але і в економії сировини, матеріалів, палива та інших матеріальних ресурсів, які не знаходять відображення в показнику фондоддачі. Фондовіддача може зменшитися, а фондорентабельність збільшитися – це залежить від напрямків нових капітальних вкладень.

Тому для оцінки ефективності використання основних виробничих фондів поряд з фондівдачею застосовують показник фондорентабельності. Основною метою аналізу основних фондів є визначення шляхів підвищення ефективності використання основних фондів. Аналіз використання основних фондів дозволяє:

- виявити і оцінити зміни, що відбуваються в складі і структурі основних фондів, їх технічний стан;
- визначити, як використовуються основні фонди і які резерви їх використання є на підприємстві;
- встановити відповідність змін, що відбуваються вимогам перспективного розвитку фірми, потребам ринку, конкурентним можливостям;
- відібрати найбільш важливі фактори і виявити їх кількісний вплив на зміну рівня використання основних фондів.

Поліпшення використання основних фондів вирішує широке коло економічних проблем, спрямованих на підвищення ефективності виробництва: збільшення обсягу випуску продукції, зростання продуктивності праці, зниження собівартості, економію капітальних вкладень, збільшення прибутку і рентабельності капіталу і, в кінцевому рахунку, підвищення рівня життя суспільства

Підсумовуючи здійснене дослідження зауважимо, що підвищення ефективності використання основних засобів в даний час мають величезне значення, оскільки підприємства, що мають в своєму розпорядженні основні фонди, повинні не тільки прагнути їх модернізувати, але і максимально ефективно використовувати те, що є, особливо в існуючих умовах дефіциту фінансів і виробничих інвестицій. Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства. Напрямки підвищення ефективності використання основних засобів повинні визначатися існуючим станом підприємства, зумовленим впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища його функціонування.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження отримано ряд результатів практичного і теоретичного характеру, зміст яких полягає в наступному:

1. Процес виробництва здійснюється за умови поєднання робочої сили і засобів виробництва, які складаються із засобів праці та предметів праці. Разом у сукупності вони становлять виробничі засоби підприємства, які поділяються на основні та оборотні.

2. Необоротні активи можна класифікувати й за іншими ознаками, які використовуються у фінансовому менеджменті та економічному аналізі для виявлення невикористаних виробничих потужностей підприємства.

3. Аналіз фінансових результатів свідчить про позитивний момент в діяльності ХХХ, що полягає в покращенні його фінансових результатів за період 2020 – 2021 рр. Так, величина чистого прибутку на підприємстві за цей період зросла більше ніж в два рази з 29786 тис. грн до 71058 тис. грн, або більше ніж в два рази. За наступний 2022 р., в зв'язку з воєнним станом та значним погіршенням економічних умов розвитку аграрного бізнесу в державі, ситуація змінилась в протилежну сторону – негативні тенденції засвідчило суттєве зменшення розміру чистого прибутку. Так, підприємство залишилось прибутковим, однак його рівень за 2022 р. зменшився більше ніж на половину, майже до рівня 2020 р.

4. Необоротні активи, які є предметом дослідження даної кваліфікаційної роботи представлені в балансі підприємства за рядом статей, зокрема: нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи. Розрахунки, здійснені в кваліфікаційній роботі, вказують на позитивну динаміку, як загального зростання обсягів необоротних активів ХХХ за останні три роки, так і приросту всіх її складових елементів. Оцінюючи наявний склад необоротних активів слід зауважити, що

при наявності певної частки незавершених капітальних інвестицій та довгострокових біологічних активів та суттєвої частки довгострокових фінансових інвестицій домінуючі позиції займають основні засоби.

5. Процес аналізу основних засобів, насамперед, включає оцінку їх наявності, складу та структури. Аналітичні розрахунки в даному напрямку дають підставу говорити про той факт, що за досліджуваний період в ХХХ залишки основних засобів зростали не рівномірними темпами, що доводить збільшення їх загальної вартості за 2020 – 2021 рр. на 76239 тис. грн, а за наступні два роки вже аж на 149581 тис. грн. Даний позитивний факт, пояснюється досить стабільним розвитком підприємства і, як наслідок, одночасним зростанням за досліджуваний період, в першу чергу, вартості транспортних засобів та інструментів, приладів, інвентарю, а також машин і обладнання та будинків і споруд. В той же час, практично різні темпи зміни обсягів окремих видів основних засобів ХХХ обумовили структурні зміни в їх складі.

6. Аналітична оцінка показників забезпеченості ХХХ основними засобами, до яких відносяться, зокрема: фондомісткість, фондоозброєність, фондозабезпеченість та коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства вказує на їх позитивну динаміку за 2020 – 2022 рр.

7. Аналіз рівня ефективності використання основних засобів ХХХ дає підстави говорити про загальне зростання ефективності використання основних засобів підприємства за динамікою показника фондовіддачі в період 2020 – 2022 рр. Зростання цього показника обумовлене випереджаючим темпом приросту вартості виробленої продукції порівняно із збільшення обсягів середньорічної залишкової вартості основних засобів, як в абсолютному, так і відносному виразах. Одночасно суттєве, особливо за період 2020 – 2021 рр., зростання рівня загального та чистого збитку підприємства обумовили загальний приріст рівня прибутковості та рентабельності використання основних засобів підприємства відповідно на 0,08 грн і 10,1 %. За наступний 2022 р. ситуації з рівнем загального та чистого прибутку погіршилося – їх рівень суттєво зменшився, що обумовило зниження рівнів прибутковості та рентабельності використання ос-

новних засобів на 14 копійок та 13,0 % відповідно.

8. У процесі формування амортизаційної політики ХХХ враховуються ряд взаємопов'язаних факторів. Говорячи про визначальний вплив амортизаційної політики на фінансово-господарську діяльність підприємства, слід зауважити, що вона є важливою складовою облікової політики підприємства. Амортизаційна політика дозволяє альтернативно підійти до визначення розмірів амортизаційних відрахувань, здійснювати управління витратами і фінансовими результатами, накопичувати необхідні фінансові ресурси і раціонально використовувати їх на потреби відтворення необоротних активів.

9. Результати отримані в процесі дослідження, дають підставу висунути ряд пропозицій для підвищення ефективності використання необоротних активів досліджуваного аграрного підприємства, зокрема: 1) покращувати фінансово-економічне становище, що дасть можливість підвищити фінансування процесів оновлення основних засобів; 2) посилити контроль в процесах документального оформлення руху необоротних активів, що сприятиме оптимізації їх стану та структури; 3) систематично проводити інвентаризацію необоротних активів з метою перевірки їх наявності та умов зберігання і використання; 4) здійснювати оновлення основних засобів як з допомогою поточного ремонту і капітального ремонту, так і шляхом заміни старого обладнання на нове, більш прогресивне.